

Navigatör Hemşire: Öğrenci Hemşirelerin Görüşlerinin Belirlenmesi

Navigator Nurse: Determining the Views of Nursing Students

Filiz ÜNAL TOPRAK^a, Neşe UYSAL^b

^aBolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Bolu, TÜRKİYE

^bAmasya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Amasya, TÜRKİYE

ÖZET Amaç: Navigatör hemşirelik modelinin uygulanması, bireylerin hastalık ve tedavi süreci ile daha etkin şekilde baş etmesinde ve sağlık davranışlarının geliştirilmesinde önemlidir. Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin, navigatör hemşirelik programları konusundaki bilgi düzeylerini ve görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. **Gereç ve Yöntemler:** Tanımlayıcı tipte yapılan araştırmanın örneklemini, 4. sınıf düzeyinde 106 hemşirelik öğrencisi oluşturmuştur. Veriler, Ekim 2020 ve Kasım 2020 tarihleri arasında çevrim içi ortamda oluşturulan anketin, öğrencilere ulaştırılması ile toplanmıştır. **Bulgular:** Öğrencilerin %8,5'i, üniversite eğitimi dışında navigatör hemşirelik uygulamalarını daha önce duyduğunu belirtmiştir. Öğrenciler, navigatör hemşirede bulunması gereken özellikleri bilgi ve becerili olma (%100), hızlı problem çözme (%80,18), iletişim tekniklerini kullanma (%77,35) olarak belirtmiştir. Öğrencilerin en yüksek oranda "katılıyorum" yanıtı verdikleri hemşirelik fonksiyonları; hastanın bakım sürecine aktif katılımını sağlama (%95,28), tedaviye yanıtı izleme (%92,45), semptom yönetimi ve eğitimi sağlama (%95,28) olarak sıralanmıştır. Bununla birlikte öğrenciler, navigatörün fonksiyonları için genetik test ve danışmanlıktaki rollerine (%24,52), sigorta süreçleri ve hasta bakımı kararlarına etkisine (%30,18) en yüksek oranda "katılmıyorum" yanıtı vermiştir. Öğrencilerin Türkiye'de kurmayı düşündükleri navigasyon sistemi "uygulama alanları", "navigasyon programının nitelikleri" ve "navigasyon sisteminde hemşirenin görevleri ve özellikleri" başlıklarıyla sunulmuştur. **Sonuç:** Çalışmamızda, öğrencilerin navigatör hemşireliğe ilişkin farkındalıklarının olduğu saptanmıştır. Ancak ülkemizde aktif olarak yürütülen hasta navigasyon sistemleri bulunmaması nedeniyle navigatör hemşirenin, bazı rollerine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir.

ABSTRACT Objective: Navigator nursing model is important for individuals to cope more effectively with the disease and treatment process and to improve health behaviors. This research was conducted to determine the knowledge and opinions of nursing students on navigator nursing programs. **Material and Methods:** The sample of the descriptive study consisted of 106 fourth grade nursing students. Data were collected by delivering the online questionnaire to students between October-November 2020. **Results:** 8.5% of the students had heard about navigator nursing practices outside of university education. The students stated that navigator nurse are being knowledge and skill (100%), fast problem solving (80.18%), and using communication techniques (77.35%). Nursing functions with the highest rate of responding "I agree" were listed as ensuring active participation of the patient in the care process (95.28%), monitoring response to treatment (92.45%), providing symptom management and education (95.28%). In addition, students for the functions of the navigator; their role in genetic testing and counseling (24.52%), their impact on insurance processes and patient care decisions (30.18%) were the highest rate of "disagree". The navigation system that students are planning to establish in Turkey is presented under as "application areas", "qualifications of the navigation program" and "roles and characteristics of the nurse in the navigation system". **Conclusion:** In our study, it was determined that students have awareness of navigator nursing. However, due to the lack of active patient navigation systems in our country, it was determined that the navigator nurse did not have sufficient knowledge about some of their roles.

Anahtar Kelimeler: Navigatör hemşire; navigasyon programı; hemşirelik öğrencileri

Keywords: Navigator nurse; navigation program; nursing students

Navigasyon programları, hastalara ve bakım verenlere sağlık sisteminde yaşadıkları engellerin aşılmasına yardımcı olan ve hastalığın ilk evresinden son evresine kadar tüm aşamalarında, bireylerin kaliteli sağlık bakımına erişimi kolaylaştırmak için sunulan bireyselleştirilmiş bakım programlarıdır.^{1,2} İlk hasta

navigasyon programı, 1990 yılında New York'ta Harlem Hastanesinde gerçekleştirilmiştir.³ Harlem Hastanesinin navigasyon programında, kanserli hastaların tedavi olanaklarından daha fazla yararlanmaları ve sağlık sigortası olmayan hastaların tedavi sürecindeki gecikmelerin engellenmesi amaçlanmıştır.^{4,5} Bu prog-

Correspondence: Filiz ÜNAL TOPRAK

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Bolu, TÜRKİYE/TURKEY

E-mail: filizore1@gmail.com



Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences.

Received: 25 Dec 2020

Received in revised form: 26 Feb 2021

Accepted: 26 Feb 2021

Available online: 10 Mar 2021

2146-8893 / Copyright © 2021 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

ram kapsamında doktorlar, hastaları tedaviler ve fayda/riskleri konusunda bilgilendirmekte, onlara rehberlik etmektedir. Ancak hastaların yaşadıkları semptomların yönetiminin sağlanması, hasta ve yakınlarının bakım gereksinimleri ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasında sorunlar yaşanmıştır. Bu nedenle kanser hastalarının bakımında yön gösteren navigatör hemşirelere gereksinim duyulmuştur.^{3,6}

Hemşire navigasyon programları, hastalar/aileler ve bakım vericilerin sağlıkla ilgili gereksinimlerini karşılamalarını; bakımın sürekliliğini teşvik etmeyi ve kolaylaştırmayı; bakımın önündeki engelleri belirlemeyi ve kaldırmayı; sağlık sisteminin etkili, verimli ve maliyet-etkin kullanımını sağlamaktadır.⁷⁻⁹ Navigasyon programlarını yürüten navigatör hemşireler, hasta ve bakım vericiler arasındaki ilişki boşluğunu doldurmada hayati öneme sahiptir.⁷ Navigatör hemşireler, bilgi ve beceri sahibi olan, bireye özgü bakım verebilen, hızlı problem çözebilen, toplumu ve kültürü tanıyan, meslektaşlarla iyi iletişim kurabilen ve sistem desteğine sahip olan bireylerdir.^{2,3,10} Navigasyon programları ile navigatör hemşireler, kanser tanısı almış hastalar, kronik hastalığı olan bireyler, palyatif bakım gereken hastalar, özel bakım gerektiren yaşlılar, gebeler, madde bağımlılığı olanlar vb. geniş bir yelpazede hizmet vermeyi amaçlamaktadır. Bu özel durumları yaşayan bireyler, özellikle yakınlarında bulunan, güven duydukları, sistemi, süreci ve çözüm yollarını bilen profesyonellerle deneyimlerini ve duygularını paylaşmak istemektedirler. Bu aşamada, hasta açısından temel gereksinim; anlaşılma, yapıcı destek almak, yardım alabileceği profesyonellerin olduğunu bilmek ve desteklendiğini hissetmektir.^{2,4,11} Navigasyon programı, hastalara tedavileri konusunda yardım etmeyi ve gereksinim duydukları konularda yön göstermeyi üstlenmektedir. Böylece bireylerin doğru bakımı, doğru zamanda, doğru ekip tarafından ve doğru yerden almaları sağlanmaktadır.^{7,8} Navigatör olarak hemşirenin rol ve sorumlulukları arasında:

- Kanser teşhisi, kronik hastalık ya da bakım gerektirecek hastalık tanısı yeni konmuş hastalara semptom önleyici tedbirleri içerecek yardım sağlama,
- Tedaviye katılan bireylerin arasındaki iletişimi destekleme,
- Tedavide gecikmeleri önleme,

- Tıbbi tedavinin dilini açıklama,
- Psikososyal destek sağlama,
- Kaynakları tanımlama ve önerme görevleri yer almaktadır.^{1-5,11}

Navigasyon programları ile navigatör hemşirelerle hastalar arasında güven duygusunun arttığı ve pozitif bir ilişkinin sağlandığı, hastaların kaygı düzeylerinin azaldığı saptanmıştır.⁷ Kanıtlar, bir navigatör hemşirenin varlığında hastaların memnuniyet düzeylerinin arttığını, sağlık hizmetleri eşitsizliklerinin azaldığını, hastaların fiziksel ve sosyal işlevselliklerinin arttığını, hastanede kalış süresinin kısaldığını ve bakım maliyetinin düştüğünü göstermektedir.^{7,12,13}

Özellikle tedavi edici sağlık hizmetlerine önem veren ülkelerde, navigasyon programının önemi daha fazla ortaya çıkmaktadır. Çünkü navigasyon programı, sağlıklı bireyler için hastalıktan korumada ve hasta/bakım vericiler için tedavi sürecinde olumlu etkileri kanıtlanmış bir programdır.^{5,13,14} Sağlık hizmetlerinin sunumunda ve bireylere gereksinimleri olan sağlık bakımının verilmesinde, hemşirelik mesleğinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Hasta eğitimi, tedavi ve bakım süreci, rehabilitasyon gibi birçok merkezde yer alan hemşireler ve öğrenci hemşirelerin mesleki eğitimlerinde, bu konularla ilgili yeterli düzeyde bilgiye sahip olmaları önemlidir. Bu süreçte öğrencilerin, hem hemşireliğe özgü bilgi ve teknik becerileri öğrenmesi hem de navigatör hemşirelik modeline dayalı etkili kişiler-arası ilişkiler kurma, yardım etme ve danışmanlık becerilerini öğrenmesi ve benimsemesi gerekmektedir. Bu nedenle eğitim alan öğrencilerin, navigasyon modeline dayalı olarak hastaya tanı konulduktan sonra hasta ile aktif olarak görüşüp çalışması gerekmektedir. Görüşmelerde amaç; navigatör ile hasta arasında iyi bir iletişim sağlayarak olumlu koşullar oluşturmak ve mevcut koşulların seyrini olumlu yönde değiştirmektir. Bunun için navigatör hemşire, bireye hastalığı ile baş etmesi konusunda motivasyon sağlamaktadır. Bu becerileri geliştirmeye yönelik derslerin etkinliğini artırmak ve mevcut eğitim programlarında navigasyon ve navigatör hemşirelik konularının yer almasını sağlamak oldukça önemlidir.^{2,5,7,11} Navigasyon programlarına yönelik farkındalığın artırılması, öğrencilerin hizmet verdikleri toplumlarda daha etkili ve olumlu sağlık sonuçları elde edilmesine ve bu doğrultuda hemşirelik bakımını plan-

lamalarına fırsat sağlayacaktır. Navigatör hemşirelik ve navigasyon programına ilişkin konuyla ilgili olarak Türkiye’de hemşirelerle ya da öğrenci hemşirelerle yapılmış araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle araştırmamız, hemşirelik öğrencilerinin navigatör hemşirelik programı konusundaki farkındalıklarını ve görüşlerini inceleyerek, literatüre katkıda bulunan ilk çalışmadır. Amacımız doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

■ Hemşirelik öğrencilerinin, navigatör hemşire ve navigasyon programına yönelik görüşleri ne yöndedir?

■ Hemşirelik öğrencilerinin, navigatör hemşire ve navigasyon programına ilişkin bilgi düzeyi ne ölçüdedir?

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ARAŞTIRMANIN TİPİ

Araştırma tanımlayıcı tipte yapılmıştır.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde 2020-2021 eğitim-öğretim yılında 4. sınıfta öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur (n=162). Araştırmada örneklem seçim yöntemi kullanılmamış olup, evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir.

VERİLERİN TOPLANMASI

Çalışma, Ekim 2020 ve Kasım 2020 tarihleri arasında çevrim içi olarak yürütülmüştür. Veriler, “Google Forms Survey” kullanılarak toplanmış olup, anket formunun bir kısmı öğrencilerin e-posta adreslerinin bulunmasından sonra e-posta adreslerine gönderilerek, bir kısmı sosyal medya kanallarından anket olmak üzere 2 kaynaktan elde edilmiştir. Araştırmanın amacı ve yöntemi açıklandıktan sonra, navigasyon programı ve navigatör hemşirelik kavramları ile ilgili fikir sahibi olduğunu belirten ve araştırmaya katılmayı kabul eden toplam 106 öğrenci ile araştırma tamamlanmıştır (evrenin %65,4’ü).

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma verileri, Ekim 2020 ve Kasım 2020 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırma verileri, tanıtıcı

bilgi formu ve Navigatör Hemşirenin Sorumluluklarına İlişkin Görüş Formu kullanılarak toplanmıştır.

TANITICI BİLGİ TOPLAMA FORMU

Öğrencilerin demografik bilgileri, öğrenim bilgileri, navigatör hemşire ve navigasyon programının özelliklerine yönelik 12 sorudan oluşan formdur.

NAVİGATÖR HEMŞİRENİN SORUMLULUKLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞ FORMU

Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin, navigatör hemşire ve navigasyon programına yönelik görüşlerinin sorulduğu bir formdur. Form, araştırmacılar tarafından hazırlanan çoktan seçmeli seçeneklerinin sunulduğu soruları içermektedir. Öğrencilerin, navigatör hemşirenin rollerine ilişkin farkındalıklarını değerlendirmek için navigatör hemşirenin rollerine ilişkin 16 ifade “katılıyorum”, “katılmıyorum” ve “kararsızım” seçenekleri ile değerlendirilmiştir. Ek olarak öğrencilere, “Navigasyon programının sağlık sisteminde uygulama alanları neler olmalıdır?” ve “Türkiye sağlık sistemine uygun bir navigasyon programı geliştirirseniz, nasıl bir hasta navigasyon sistemi kurarsınız?” olmak üzere 2 açık uçlu soru sorulmuştur. Açık uçlu soru tekniği, araştırmacıya konuya ilişkin daha ayrıntılı bilgi edinmede önemli bir esneklik sağlamaktadır.¹⁵

ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU

Araştırmanın etik yönden değerlendirilmesi için Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan etik kurul onayı 6.8.2020 tarihinde alınmıştır (protokol no: 2020/194). Ayrıca araştırmanın yapıldığı kurumdan resmî yazılı izin alınmıştır. Bilgilendirilmiş onamları alınan, araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrenci hemşirelere, araştırmada toplanan bilgilerin gizli kalacağı açıklanmıştır. Araştırma, Helsinki Deklarasyonu Prensipleri’ne uygun olarak yapılmıştır.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü son sınıfında öğrenim gören öğrencilerle yapılmıştır. Araştırmanın sonuçları, sadece bu örnekleme temsil etmektedir. Bu nedenle araştırmanın sonuçları genellenemez.

İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Veriler, “Google Forms Survey” kullanılarak toplanmış olup, bilgisayar ortamında “Statistical Package for the Social Sciences (SPSS)” 22 versiyonunda depolanmıştır. Öğrenci hemşirelerin tanımlayıcı özelliklerine ilişkin verilerin değerlendirilmesinde; sayı, ortalama ve yüzde kullanılmıştır.

Açık uçlu sorulardan elde edilen veriler, araştırmacılar tarafından incelenmiş olup, birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar çerçevesinde bir araya getirilmiştir.¹⁵ Bu çalışmada, verilerin analizi sırasında öğrencilerin navigatör hemşire ve navigasyon programına yönelik düşünceleri, ortak yönleri esas alınarak, verilerden ortaya çıkan kavramlara göre kategorilere ayrılmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 21,12±2,20 olup; %79,2’si kadın, %20,8’i erkektir. Öğrencilerin %8,5’i, üniversite eğitimi dışında navigatör hemşirelik uygulamalarını daha önce duyduğunu belirtirken; %91,5’i, navigatör hemşirelik uygulamaları ile ilgili bilgiyi üniversite eğitimi sırasında öğrendiğini belirtmiştir (Tablo 1).

Tablo 2’de öğrencilerin, navigatör hemşireliğe ilişkin görüşleri bulunmaktadır. Öğrenciler; navigatör hemşirenin hangi alanlarda çalışılabileceği (%69,81), navigasyon uygulamalarında hemşirenin sorumluluğu (%67,92) ve navigatör hemşirelik için hangi kriterlerin sağlanması gerektiği (%65,13) konusunda ek bilgiler almak istediklerini belirtmiştir. Öğrenciler, navigatör hemşirelerde bulunması gere-

ken özellikleri; bilgi ve becerili olma, hızlı problem çözme becerisi, iletişim ve iş birliği sağlama olarak sıralamıştır. Navigatör hemşirenin sorumlulukları; semptom önleyici yardım sağlamak (%74,25), psiko-sosyal destek sağlamak (%70,5) ve tedavide gecikmeleri önlemek (%67,92) olarak sıralanmıştır.

Navigatör hemşirenin görevlerine ilişkin öğrenci görüşleri Tablo 3’te verilmiştir. Öğrenciler, navigatör hemşirenin bakım ve eğitim ile ilgili fonksiyonlarına büyük ölçüde katıldıklarını bildirmiştir. En yüksek oranda “Katılıyorum” yanıtı verilen hemşirelik fonksiyonları sırasıyla “hastanın bakım sürecine aktif katılımını sağlama” (%95,28), “tedaviye yanıtı izleme” (%92,45), semptom yönetimi ve eğitimi sağlama” (%95,28), “tarama programlarına katılıma teşvik etme” (%92,45) ve “hastaların yaşam kalitesini değerlendirme” (%96,22) olarak sıralanmıştır. Bununla birlikte “hemşirelerin genetik test ve danışmanlıktaki rolleri” (%24,52), “sigorta süreçleri hakkında bilgili olması ve hasta bakımı kararlarına etkisi” (%30,18) ve “telefonla danışmanlık” (%24,52) görevleri, en yüksek oranda “katılmıyorum” yanıtı verilen hemşirelik fonksiyonları olarak belirlenmiştir.

Öğrencilerin, Türkiye’de kurmayı düşündükleri navigasyon sistemi 3 başlık altında gruplandırılmıştır. Bunlar; “uygulama alanları”, “navigasyon programının nitelikleri ve bu kapsamda sunulacak hizmetler”, “navigasyon sisteminde hemşirenin görevleri ve özellikleri”dir. Öğrenciler, çoğunlukla hasta navigasyon sistemlerinin kemoterapi, yoğun bakım gibi özellikli ünitelerde kurulması gerektiğini (%89,62) belirtmiştir. Öğrenciler, ülkemizde kurulmasını istedikleri navigasyon programında, hasta eği-

TABLO 1: Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri.

Tanıtıcı özellikler	n	%
Yaş	Ortalama±SS (21,12±2,20)	
Cinsiyet		
Kadın	84	79,2
Erkek	22	20,8
Navigatör hemşirelik konusunda bilgi aldığı yer		
Üniversite	97	91,5
Diğer kaynaklar (kurs, makale vb.)	9	8,5

SS: Standart sapma.

TABLO 2: Öğrencilerin, navigatör hemşireliğe ilişkin görüşleri.

İfadeler	n	%
Navigatör hemşirelik konusunda bilgi almak istenilen konular*		
Navigatör hemşirenin hangi alanlarda çalışabileceği	74	69,81
Navigasyon uygulamaları sırasında hemşirenin sorumlulukları	72	67,92
Navigatör hemşire olmak için sağlanması gereken kriterler	71	65,13
Navigasyon sisteminin nasıl uygulanacağı	69	65,09
Navigatör hemşirelerin kimlere uygulama yapabileceği	66	60,55
Navigasyon sisteminin bireylere hangi aşamada uygulanacağı	54	50,94
Navigasyon sisteminin Türkiye'deki uygulama alanları	2	1,88
Navigatör hemşirelerde bulunması gereken özellikler*		
Bilgi ve beceri	106	100
Hızlı problem çözme	85	80,18
İletişim tekniklerini kullanma	82	77,35
Diğer sağlık üyeleri ile iş birliği	76	71,69
Güven ortamı yaratma	74	69,81
Destekleyici ve cesaret verici olma	70	66,03
Bireysel bakım verebilme	69	65,09
Organizasyon yapabilme	68	64,15
Kültüre uygun planlama yapma	68	64,15
Savunuculuk yapma	67	63,20
Rehberlik yapma	67	63,20
Sistem desteğine sahip olma	57	53,77
Empati yapma	1	0,94
Sabırlı olma	1	0,94
Gelişmeleri takip etme	1	0,94
Navigatör hemşirenin sorumlulukları*		
Hastalara semptom önleyici yardım sağlama	79	74,25
Psikosozyal destek sağlama	75	70,50
Tedavide gecikmeleri önleme	72	67,92
Tedavi ekibi ile birey arasındaki iletişimi sağlama	69	65,09
Tıbbi tedavinin dilini açıklama	68	64,15
Kaynakları tanımlama ve önerme	55	51,88
Hasta savunuculuğunu yapma	55	51,88

*n katlanmıştır.

timi (%92,45) ve danışmanlık hizmetlerinin (%96,22) ağırlıklı olması gerektiğini belirtmiştir. Öğrenciler, navigasyon sistemi içinde navigatör hemşirelerin psikososyal bakım (%96,22) ve danışmanlık (%92,45) rollerine ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Tablo 4).

ÖRNEK ÖĞRENCİ CÜMLELERİ

“Hastanın tedavi süreci ve sonunda düzenli takip edildiği, evindeki tedavi sürecinde de ulaşabileceği kişilere yönlendirileceği, hasta ve yakınlarına psikososyal

destek sağlanabileceği, mevcut sağlık durumunun korunması ile ilgili bilgilendirmenin olacağı, düzenli kontrollerinin yapılması gerektiği hakkında bilgilendirilecek şekilde bir navigasyon programı sunulmasını sağlayacak şekilde bir hizmet olmasını isterim.”

“Navigatör hemşire olabilmek için yurt dışındaki gibi belirli kriterler koyardım. Navigatör hemşirelerin görevleri; hastayı hastaneye yatış öncesi ve sonrasında bilgilendirme, hastanın klinik durumunu değerlendirme ve takip etme, ailesini hastalık ve gerekli işlemler hakkında bilgilendirme, hastayı hasta-

TABLO 3: Öğrencilerin, navigatör hemşirenin sorumluluklarına ilişkin görüşleri.

İfadeler	Katılıyorum n(%)	Katılmıyorum n (%)	Kararsızım n (%)
Navigatör hemşire, hastasını tedavi tamamladıktan sonra (kemoterapi bittikten sonra, ameliyattan sonra vb.) da takip etmeye devam etmelidir.	94 (88,67)	6 (5,66)	6 (5,66)
Navigatör hemşire, hastalarının yaşam kalitesini değerlendirmek için sıkıntı termometresi, ağrı ölçeği ve yorgunluk ölçeği vb. ölçekleri kullanmalıdır.	102 (96,22)	2 (1,88)	2 (1,88)
Navigatör hemşire, hastaların tarama programlarına katılmalarını sağlamalı/teşvik etmelidir.	98 (92,45)	5 (4,71)	3 (2,83)
Navigatör hemşire uygulanan tedaviler, yan etkiler ve semptom yönetimi hakkında eğitim sağlamalıdır.	101 (95,28)	0	5 (4,71)
Navigatör hemşire, hastaların bir bakım yönteminden diğerine geçişini desteklemelidir.	88 (75,47)	4 (3,77)	14 (13,20)
Navigatör hemşire, hastasıyla iletişim kurarken kültürel duyarlılığı ve uygun düzeyde sağlık okuryazarlığını birleştirmelidir.	95 (86,62)	2 (1,88)	9 (8,49)
Navigatör hemşire, tedavi seçenekleri ile ilgili kararlar konusunda hastalar ve bakıcılar arasında diyalogu kolaylaştırmalıdır.	88 (85,43)	7 (6,60)	6 (5,66)
Navigatör hemşire, genetik test ve danışmanlık için adayların belirlenmesine yardımcı olmalıdır.	65 (61,32)	26 (24,52)	15 (14,15)
Navigatör hemşire, sigorta süreçleri hakkında bilgili olmalı ve bunların hasta bakımı kararları üzerindeki etkilerini uygulamalıdır.	62 (58,49)	32 (30,18)	12 (11,32)
Navigatör hemşire, hastanın tedavi hizmetlerine erişim (randevuları, ulaşımı vb.) ve devamlılığını sağlamalıdır.	79 (74,52)	16 (15,09)	11 (10,37)
Navigatör hemşire, tedaviye uyum sürecinde yaşanan engeller ve sorunlara çözüm sağlamalıdır.	92 (86,79)	4 (3,77)	10 (9,43)
Navigatör hemşire, tedaviye verilen yanıtı izlemelidir.	98 (92,45)	1 (0,94)	7 (6,60)
Navigatör hemşire, hastanın destek hizmetlerine, mevcut kaynaklara (destek grupları, evde bakım hizmetleri vb.) erişimini sağlamalıdır.	83 (78,30)	10 (9,43)	13 (12,26)
Navigatör hemşire, hastanın tedavi ve bakıma aktif katılımını sağlamalıdır.	101 (95,28)	0	5 (4,71)
Navigatör hemşire, telefonla danışmanlık hizmeti sağlamalıdır.	66 (62,26)	26 (24,52)	14 (13,20)
Navigatör hemşire, palyatif bakım ve yaşam sonu tartışmalarını kolaylaştırmalıdır.	87 (82,07)	0	19 (17,92)

lığı ve merak ettikleri hakkında bilgilendirme, hasta haklarını savunma, taburculuktan sonraki tedavi sürecinin yeterliliğini takip etme gibi görevler verirdim.”

“Ülkemizde en önemli sorun, insanların hastalığın erken tanı ve tedavisi için hastaneye gitmeyi geciktirmesi, yapılması gereken bazı rutin testleri yaptırmamaları ve kritik aşamada hastalıklarını öğrenmeleridir. Ben en başta bunun düzelmesi için bir sistem kurardım. Navigatör hemşirelerin devamlı takibi ile insanların tanı ve tedavi sürecinde geç kalmalarını sağlardım.”

“Navigatör hemşirelerin branş alanlarında uzmanlaştırılıp, bu alanlarda pilot uygulamalar ger-

çekleştirip, sürecin verimliliğini takiben bir sistem kurardım. Bu sistemde birey merkezli hemşirelik modelinden yola çıkarak görevlendirmeler yapardım.”

TARTIŞMA

Nüfusun yaşlanması ile birlikte artan kronik hastalık yükü, palyatif bakım gereken hastalar, özel bakım gerektiren yaşlılar, tıp ve teknolojiye gelişmeler, sağlığın yükseltilmesi ve hastalıklardan korunma konusunda farkındalığı artırma çabaları ve en önemlisi hasta bakımında bütüncül bir yaklaşımı destekleyen sağlık politikaları, navigasyon sistemi yaklaşımlarını kullanmayı gerekli kılmaktadır.^{2,7,11} Li-

TABLO 4: Öğrencilerin Türkiye'de kurmak istedikleri navigasyon sistemine ilişkin görüşleri.

Navigasyon modeline ilişkin öğrenci görüşleri	n	%
Navigasyon programının sağlık sisteminde uygulama alanları		
Klinik ve polikliniklerle koordineli ayrı bölümler	45	42,45
Tetkiklerin yapıldığı bölümler	16	15,09
Kemoterapi üniteleri, yoğun bakım üniteleri, diyaliz üniteleri	95	89,62
Her bölge/mahalle için ayrı merkezler	70	66,03
Navigasyon programının nitelikleri ve sistemin nasıl planlandığı		
Hasta eğitimi (tedavi yöntemleri, semptom kontrolü, ameliyat öncesi hazırlık ve evde bakım vb.) ve izlemine (tedavi sonrası kontroller, randevular vb.) yönelik sistem	98	92,45
Birey merkezli hemşirelik modeline dayalı bir sistem	74	69,81
Özel bir numara hattı olan, 7-24 ulaşılabilen bir sistem	25	23,58
İlk yatıştan taburculuk sonrasına kadar hastayı yalnız bırakmayacak bir sistem	64	60,37
Danışmanlık hizmetlerinin ağırlıklı olduğu bir sistem (sağlık literatürünü açıklama, hastalık ve ailesine her ihtiyacı olduğunda bilgi verme)	102	96,22
Hemşirelerin ön planda olduğu ancak diğer sağlık ekip üyeleri ile aktif iş birliği içinde olunan bir sistem	43	40,56
Erken tanı ve tedavide gecikmeleri önleyici, sağlıklı yaşama yönelik toplumda farkındalığı artırıcı hizmetler sunan sistem	32	30,18
Doktorlar dışında hastanın klinik durumunu, tedaviye yanıtını değerlendiren ve takip eden sistem	16	15,09
Navigatör hemşirenin profesyonel kimliği ve sorumlulukları		
Kültüre uygun iletişim kurabilen, anlayışlı	15	14,15
Hastaları devamlı takip edebilecek kadar sabırlı ve bilimsel düşünebilen	38	35,84
Klinik hemşirenin yürüttüğü sorumlulukların olmadığı, yalnızca bireyle ilgilenebilen	84	79,24
Hastayı bilgilendiren, yönlendiren, danışmanlık sağlayan	98	92,45
Psikososyal bakım sağlayan (hastanın ameliyat öncesi korkusunu azaltma, kanser tanısı ile baş etme vb., aile ortamı, sosyal durumla ilgilenme)	102	96,22
Navigatör hemşirelik eğitimi (en az lisans mezunu, en az 5 yıllık klinik deneyim, navigatör hemşirelik sertifika ve yeterlilik belgesi, navigatör yeterlilik sınavları)	106	100

*n katlanmıştır.

teratürde, navigasyonun ve navigatörlerin en sık kabul edilen amacı, hasta ve bakım verenlerin tedavi ve bakım yörüngesi boyunca koordinasyonunu kolaylaştırmaktır.⁷⁻⁹ Hemşire navigasyonu, sağlık eğitimi, vaka yönetimi, klinik hemşire uzmanları, sosyal hizmet uzmanları, toplum sağlığı çalışanları, hasta savunucuları ve meslekten olmayan sağlık danışmanları dâhil olmak üzere diğer klinik hasta hizmetleri ile birlikte yürütülen işlevsel bir süreçtir.^{1,2} Çalışmamızda, öğrenciler tanı ve tedavi sürecinde navigasyon sisteminin sürekli hastanın ve ailenin yanında olması gerektiğini, navigatör hemşirenin danışman-

lık (%96,22), eğitim (%92,45) ve psikososyal destek sağlaması (%96,22) gerektiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte öğrenciler, navigasyon sisteminde hemşirenin bilgi, beceri ve problem çözme yeteneği ile birlikte diğer sağlık ekip üyeleri ile iş birliği yeteneğinin de olması gerektiğini belirtmiştir.

Navigatör hemşireler, hastaların tanı alma sürecinden tedavinin tamamlanmasına kadar yönlendirilmesini sağlamak için çok sayıda prosedürü koordine etme konusunda organize ve yetenekli olmalıdır. Navigatör hemşireler, birden fazla hizmet sağlayıcıyla etkili bir şekilde iş birliği yapma becerilerine sahip

olmalı, kesintisiz bakım için hasta beklentilerini karşılama ve aşma konusunda mükemmel olmalı ve tüm tedavi yöntemleri, yan etkileri ve kanıta dayalı müdahaleler hakkında kapsamlı bilgiye sahip olmalıdır.^{2,10,16} Çalışmamızda, öğrenciler navigatör hemşirede bulunması gereken özellikleri sıklıkla; bilgi, beceri, iletişim tekniklerini kullanma, problem çözme becerisine sahip olmak olarak belirtmiştir.

Yapılan farklı çalışmalarda, navigatör hemşirenin birey ve ailenin sağlığını korumak ve geliştirmek için gerekli süreci planladığı, bireyleri yönlendirdiği, riskleri belirleyip profesyonel destek sağladığı saptanmıştır.^{12,17,18} Ko ve ark.nın yaptığı çalışmada, meme, serviks, kolorektal ve/veya prostat kanseri tanısı almış bireylere uygulanan hemşire navigasyon programının, kontrol grubundaki standart bakım alan bireylere göre önerilen tedaviyi alma oranlarını ve bakım kalitesini artırdığı gösterilmiştir.¹⁹ Mertz ve ark.nın çalışmasında, meme kanserli kadınlara uygulanan hemşire navigasyon programının kadınlarda stres, anksiyete ve depresyon üzerinde olumlu etkilere sahip olduğu bildirilmiştir.²⁰ Navigasyon programının, hastaların memnuniyeti üzerindeki etkisinin değerlendirildiği bir çalışmada da hemşire navigasyon programının, hastaların ve bakım vericilerin memnuniyetini artırdığı, hastaların tedaviye başlama süresini kısalttığı belirlenmiştir.¹⁷ Ayrıca hemşire navigasyon programının, hastaların kanser taramalarına katılımını artırdığı ve kanserlerin tanılanma süresini kısalttığı da kanıtlanmıştır.^{12,18} Çalışmamızda da öğrencilerin ülkemizde kurmayı istedikleri navigasyon sisteminde eğitim, danışmanlık ve psikososyal destek gibi hasta ihtiyaçları temel alınmıştır.

Navigatörlerin eğitimi ve öğretimi için henüz fikir birliğine dayalı bir müfredat bulunmamakla birlikte dünya genelinde çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bazı uygulamalarda, eğitim programları seviyelendirilmiştir. Hemşirelik becerileri geliştirmek, kaynaklar hakkında bilgi edinmek ve toplum sağlığı çalışanlarının profesyonel davranışlarını iyileştirmek için Seviye 1; lisans veya yüksek lisans derecesine sahip hemşireler ve sosyal hizmet uzmanları için Seviye 2 gibi programlar sunulmaktadır.¹⁶ Bazı uygulamalarda, 160 saat sınıf çalışması ve 50 saat saha eğitimini içeren kurslar bulunmaktadır. Sertifikalı olan hemşirelere, navigatör sertifikası verilmek-

tedir.^{2,16} Çalışmamızda, öğrencilerin navigatör hemşirelik eğitiminin nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde, öğrenciler lisans eğitimi ve deneyimin yanı sıra navigatör hemşirelik için sertifika programlarının olması gerektiğini belirtmiştir.

Navigatör programlarının uygulanması, idari ve çok disiplinli iletişim ve destek gerektirir. Çoğu belirli bir nüfusa veya belirli bir coğrafi bölgeye hizmet etmek için tasarlanmış birkaç navigasyon modeli mevcuttur. Tıbbi olarak yetersiz hizmet alan nüfuslara ulaşmak için erken navigasyon hizmetleri kurulmuştur. Toplum tabanlı uygulamalarda navigatörler, artan hasta hacimleri ve karmaşık sağlık sistemi içinde hastalara bilgi desteği sağlamakta, psikososyal ihtiyaçlarını karşılamakta ve bireyselleştirilmiş bakım hizmeti sunmaktadır.^{4,16} Çalışmamızda, öğrencilerin Türkiye’de kurmayı planladıkları navigatör hemşirelik sistemi “uygulama alanı, navigasyon programının nitelikleri ve navigatör hemşirenin sorunlulukları” olmak üzere 3 başlık altında toplanmıştır. Öğrenciler kemoterapi, yoğun bakım ünitesi gibi bölümlerde bu sistemin kurulmasını, sistem kapsamında eğitim, danışmanlık ve psikososyal bakım gibi hizmetlerin ağırlıklı olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Carty ve ark.nın çalışmasında, yenidoğan yoğun bakım ünitesinde bebekleri kalan ebeveynlere yönelik uygulanan hemşire navigasyon programının ebeveyn öz yeterliliği, stres, kaygı ve depresif belirtiler ile bebek sağlığı hizmetlerinin kullanımını iyileştireceği belirtilmektedir.²¹ Yee ve ark.nın yaptığı çalışmada, hemşire navigasyon programının kadınların doğum sonrası dönemde izlem sıklığını artırdığı, depresyon görülme oranlarını azalttığı, etkin aile planlaması yöntemi kullanımına teşvik ettiği, grip ve HPV aşılarının yaptırılma oranlarını artırdığı gösterilmiştir.²² Çalışmamızda, navigatör hemşirenin sorumlulukları arasında “hastanın bakım sürecine aktif katılımını sağlama”, “tedaviye yanıtı izleme”, “semptom yönetimi ve eğitimi sağlama” “tarama programlarına katılıma teşvik etme” ve “hastaların yaşam kalitesini değerlendirme” gibi hemşirelik fonksiyonlarının yer alması gerektiği öğrenciler tarafından belirtilmiştir.

Hasta ve aile değerlendirmesi, hemşirelik uygulamalarının temel unsurudur ve hemşirelik müdaha-

lelerinin önceliklendirilmesinin kriterlerindedir. Hemşire navigasyon programının uygulandığı çalışma sonuçları incelendiğinde, koruyucu ve bütüncül sağlık bakımına en çok ihtiyaç duyulan alanlar arasında obstetrik bölümler yer almaktadır. Özellikle gelişmemiş ülkelerde, kaynakların düşük olduğu ortamlarda birçok anne ve perinatal ölümlerin, kaliteli obstetrik bakımla önlenilebileceği belirtilmektedir.²¹⁻²³ Navigasyon programlarının en sık kullanıldığı alanlardan bir diğeri onkolojidedir. Örneğin Ulusal Kapsamlı Kanseri Ağında dâhil olmak üzere birçok kuruluş, kanserli hastaların psikolojik sıkıntı için sürekli ve tutarlı bir şekilde taranmasını önermektedir.¹⁶ Çalışmamızda, öğrencilerin tamamına yakını “Hemşire, hastalarının yaşam kalitesini değerlendirmek için sıkıntı termometresi, ağrı ölçeği ve yorgunluk ölçeğini kullanmalıdır.” seçeneğine olumlu görüş bildirmiştir. Navigatör hemşire, hastalara ve aileye bire bir görüşme şeklinde bilgi ve destek sağlar, diğer sağlık hizmeti sağlayıcılarını da içeren grup eğitim etkinlikleri planlar.²⁴

SONUÇ

Çalışmamızda, öğrencilerin navigatör sistemlerine ilişkin farkındalıklarının olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte ülkemizde navigasyon sistemlerinin olmaması ve hemşirelerin rolleri arasında yer almaması nedeniyle öğrenciler, navigatör hemşirelerin bazı rollerine katılmadıklarını bildirmiştir. Navigatör hemşire modelinin ülkemizde de uygulanması ile

toplumun farkındalığı artırılıp, erken tanı ile tedavide olumlu gelişmeler sağlanabilir. Hemşirelik eğitim ve uygulamalarında navigasyon felsefesini, mesleki rolü ve gerekli yetkinlikleri tanımlamak, model geliştirme için müfredatta bilgi sağlamak, sağlık yöneticileri ile halkı navigasyon sistemi hakkında bilgilendirmek, navigatör hemşirelik konusunda sürekli eğitim ve mesleki gelişimi desteklemek önerilmektedir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Filiz Ünal Toprak, Neşe Uysal; **Tasarım:** Filiz Ünal Toprak, Neşe Uysal; **Denetleme/Danışmanlık:** Filiz Ünal Toprak, Neşe Uysal; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Filiz Ünal Toprak, Neşe Uysal; **Analiz ve/veya Yorum:** Filiz Ünal Toprak, Neşe Uysal; **Kaynak Taraması:** Filiz Ünal Toprak, Neşe Uysal; **Makalenin Yazımı:** Filiz Ünal Toprak, Neşe Uysal; **Eleştirel İnceleme:** Filiz Ünal Toprak, Neşe Uysal; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Filiz Ünal Toprak.

KAYNAKLAR

1. Kline RM, Rocque GB, Rohan EA, Blackley KA, Cantril CA, Pratt-Chapman ML, et al. Patient navigation in cancer: the business case to support clinical needs. *J Oncol Pract.* 2019;15(11):585-90. [Crossref] [PubMed]
2. Wells KJ, Valverde P, Ustjanauskas AE, Calhoun EA, Risendal BC. What are patient navigators doing, for whom, and where? A national survey evaluating the types of services provided by patient navigators. *Patient Educ Couns.* 2018;101(2):285-94. [Crossref] [PubMed] [PMC]
3. Freeman HP, Rodriguez RL. History and principles of patient navigation. *Cancer.* 2011;117(15 Suppl):3539-42. [Crossref] [PubMed] [PMC]
4. Byrne AL, Hegney D, Harvey C, Baldwin A, Willis E, Heard D, et al. Exploring the nurse navigator role: a thematic analysis. *J Nurs Manag.* 2020;28(4):814-21. [Crossref] [PubMed]
5. Gordils-Perez J, Schneider SM, Gabel M, Trotter KJ. Oncology nurse navigation: development and implementation of a program at a comprehensive cancer center. *Clin J Oncol Nurs.* 2017;21(5):581-8. [Crossref] [PubMed]
6. Burhansstipanov L, Shockney LD, Gentry S. History of oncology patient and nurse navigation. In: Shockney LD, ed. *Team-Based Oncology Care: The Pivotal Role of Oncology Navigation.* 1st ed. Cham: Springer; 2018. p.13-42. [Link]
7. Carter N, Valaitis RK, Lam A, Feather J, Nicholl J, Cleghorn L. Navigation delivery models and roles of navigators in primary care: a scoping literature review. *BMC Health Serv Res.* 2018;18(1):96. [Crossref] [PubMed] [PMC]
8. Pautasso FF, Zelmanowicz AM, Flores CD, Caregnato RCA. Role of the nurse navigator: integrative review. *Rev Gaucha Enferm.* 2018;39:e20170102. [Crossref] [PubMed]

9. Phillips JLH, Rondon AJ, Vannello C, Fillingham YA, Austin MS, Courtney PM. A nurse navigator program is effective in reducing episode-of-care costs following primary hip and knee arthroplasty. *J Arthroplasty*. 2019;34(8):1557-62. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
10. Baileys K, McMullen L, Lubejko B, Christensen D, Haylock PJ, Rose T, et al. Nurse navigator core competencies: an update to reflect the evolution of the role. *Clin J Oncol Nurs*. 2018;22(3):272-81. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
11. Ünal Toprak F, Vural G. Jinekolojik onkolojide navigasyon ve navigatör hemşirenin rolleri [Navigation in gynecologic oncology and the roles of nurse navigator]. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2016;19(1):65-70. [[Crossref](#)]
12. Marshall JK, Mbah OM, Ford JG, Phelan-Erick D, Ahmed S, Bone L, et al. Effect of patient navigation on breast cancer screening among African American Medicare beneficiaries: a randomized controlled trial. *J Gen Intern Med*. 2016;31(1):68-76. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
13. Temucin E, Nahcivan NO. The effects of the nurse navigation program in promoting colorectal cancer screening behaviors: a randomized controlled trial. *J Cancer Educ*. 2020;35(1):112-24. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
14. Abernethy SH. Neonatal diabetes: nurse navigator role. *J Pediatr Nurs*. 2018;38:145-6. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
15. Yıldırım A, Şimsək H. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 7. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2018.
16. Cantril C, Haylock PJ. Patient navigation in the oncology care setting. *Semin Oncol Nurs*. 2013;29(2):76-90. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
17. Yackzan S, Stanifer S, Barker S, Blair B, Glass A, Weyl H, et al. Outcome measurement: patient satisfaction scores and contact with oncology nurse navigators. *Clin J Oncol Nurs*. 2019;23(1):76-81. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
18. Devereux PG, Gray J, Robinson S, Galvin J, Gutierrez J. Using community engagement and navigators to increase colon cancer screening and patient outcomes. *Health Promot Pract*. 2019;20(1):85-93. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
19. Ko NY, Darnell JS, Calhoun E, Freund KM, Wells KJ, Shapiro CL, et al. Can patient navigation improve receipt of recommended breast cancer care? Evidence from the National Patient Navigation Research Program. *J Clin Oncol*. 2014;32(25):2758-64. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
20. Mertz BG, Dunn-Henriksen AK, Kroman N, Johansen C, Andersen KG, Andersson M, et al. The effects of individually tailored nurse navigation for patients with newly diagnosed breast cancer: a randomized pilot study. *Acta Oncol*. 2017;56(12):1682-9. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
21. Carty CL, Soghier LM, Kritikos KI, Tuchman LK, Jiggetts M, Glass P, et al. The Giving Parents Support Study: A randomized clinical trial of a parent navigator intervention to improve outcomes after neonatal intensive care unit discharge. *Contemp Clin Trials*. 2018;70:117-34. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
22. Yee LM, Martinez NG, Nguyen AT, Hajjar N, Chen MJ, Simon MA. Using a patient navigator to improve postpartum care in an urban women's health clinic. *Obstet Gynecol*. 2017;129(5):925-33. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
23. Austad K, Juarez M, Shryer H, Moratoya C, Rohloff P. Obstetric care navigation: results of a quality improvement project to provide accompaniment to women for facility-based maternity care in rural Guatemala. *BMJ Qual Saf*. 2020;29(2):169-78. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
24. Baliski C, McGahan CE, Liberto CM, Broughton S, Ellard S, Taylor M, et al. Influence of nurse navigation on wait times for breast cancer care in a Canadian regional cancer center. *Am J Surg*. 2014;207(5):686-91; discussion 691-2. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]